

SYLWETKA JUBILATA. PROFESOR ERHARD CZIOMER – BADACZ STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH I DZIEJÓW NIEMIEC

W tym roku mija 35. rocznica pracy zawodowej Erharda Cziomera, profesora zwyczajnego w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jubilat urodził się 18 lipca 1940 roku w Ligocie Białskiej w województwie opolskim. Po naukach pobieranych w Liceum Ogólnokształcącym w Białej Prudnickiej i zdaniu matury został przyjęty na studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ukończył je w roku 1963 z wyróżnieniem i uzyskał stopień magistra na podstawie pracy pod tytułem *Rokowania pokojowe w Brześciu Litewskim a sprawa Polski 1917–1918*.

Świeżo upieczony magister rozpoczął pracę zawodową w Technikum Hutniczo-Mechanicznym w Krakowie jako wychowawca internatu, nauczyciel historii, prope-deutyki nauki o społeczeństwie i języka niemieckiego. Jednak już wkrótce, bo w 1969 roku, został zatrudniony jako starszy asystent w Międzywydziałowym Studium Nauk Politycznych w Wyższej Szkole Ekonomicznej (od 1974 roku Akademia Ekonomiczna) w Krakowie, gdzie awansował na stanowisko adiunkta w 1973 roku oraz po kolo-kwium habilitacyjnym został w 1979 roku docentem.

Mimo że pracował do 1982 roku w Akademii Ekonomicznej, wszystkie stopnie naukowe uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Jego opiekunem naukowym i mentorem był profesor doktor habilitowany Andrzej Ser-czyk. Pod jego kierunkiem napisał i w 1972 roku obronił pracę doktorską zatytułowaną *Niemieckie partie polityczne a stosunki niemiecko-radzieckie w latach 1918–1922. Od pokoju w Brześciu Litewskim do traktatu w Rapallo*, uzyskując stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii.

Mineło niewiele ponad 4 lata od obrony doktoratu, gdy Erhard Cziomer przystąpił do kolokwium habilitacyjnego przed Radą Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ, by w 1977 roku uzyskać stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie najnowszej historii krajów europejskich za pracę na temat: *Polityka rządu RFN wobec ZSRR w latach 1955–1972*.

Jesienią 1982 roku Erhard Cziomer rozpoczął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie pracował do 2006 roku. Kierował Zakładem Stosunków Międzynarodowych w Instytucie Nauk Politycznych UJ, który w 1990 roku został przekształcony w Katedrę Stosunków Międzynarodowych i Polityki Zagranicznej w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1989 roku, a zwyczajnego w roku 1994. Od roku 2001 prowadził także

działalność dydaktyczną w Krakowskiej Szkole Wyższej imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego, gdzie pracuje do dzisiaj.

Badania prowadzone przez Erharda Cziomera są wieloaspektowe i wielowątkowe. Koncentrują się na problematyce międzynarodowej w kontekście historycznym i współczesnym. Łączna ilość publikacji krajowych i zagranicznych w ciągu 35 lat jest ogromna i obejmuje ponad 400 pozycji. Na dorobek ten składa się zarówno autorstwo obszernych monografii, jak i studiów, raportów, artykułów naukowych, redakcja prac zbiorowych, ekspertyzy, prace popularnonaukowe, podręczniki i skrypty akademickie oraz inne formy twórczości naukowej.

Głównym nurtem badań Erharda Cziomera była historia Niemiec. Na szczególnie odnotowanie w dorobku Jubilata zasługują prace dotyczące polityki zagranicznej Republiki Federalnej Niemiec. Należy tu wymienić monografie: *Polityka rządu RFN wobec ZSRR w latach 1955–1972* (Kraków 1976), *Determinanty i główne problemy polityki wschodniej RFN* (Warszawa 1981). Publikacje te, mające pionierski charakter i wysoką wartość, były opracowane na solidnej podstawie źródłowej, literaturze wspomnieniowej, kronikach, dokumentacji i materiałach statystycznych. Prace Erharda Cziomera cechowała trafność sądów i obiektywizm naukowy, który rzadko potrafili zachować historycy polscy zajmujący się wówczas problematyką niemiecką. O wysokim poziomie i utrzymaniu standardów przy pisaniu na ten temat świadczyły następujące prace: *Polityka zagraniczna RFN. Uwarunkowania, cele i mechanizm decyzyjny* (Warszawa 1988) oraz *Miejsce ZSRR w polityce zagranicznej RFN* (Poznań 1988). Te cztery monografie opublikowane w renomowanych oficynach w ciągu kilku zaledwie lat miały swą wymowę. Erhard Cziomer wyrastał stopniowo na jednego z głównych badaczy polskich historii współczesnej i najnowszej Niemiec. Należy podkreślić, że Jego zainteresowanie naukowe nie ograniczało się do wąskich wątków i tematów odnoszących się do polityki wschodniej RFN, ale miały wszechstronny charakter. Autor pozostał jednak wierny „starym” tematom, to jest współczesnej historii Niemiec i ich roli na arenie międzynarodowej. Świadczy o tym wydanie trzech następných książek.

Pierwsza z nich to *Historia Niemiec 1945–1991. Zarys rozwoju problemu niemieckiego od podziału do jedności* (Kraków 1992). Publikacja ta była poświęcona głównie dążeniom Niemiec do przezwyciężenia podziału oraz przywrócenia jedności narodo-państwowej Niemców, co powszechnie określano jako tak zwany problem lub kwestia niemiecka. Autor przedstawił nie tylko siły i ośrodki kierownicze w podzielnym Niemczech, lecz także odmienne wizje i koncepcje rozwiązania kwestii niemieckiej przez takie mocarstwa, jak: ZSRR, USA, Wielka Brytania, a także sąsiadów Niemiec. Te różne stanowiska wynikały nie tylko z odmiennych założeń ideologicznych, ale także z interesów politycznych, militarnych, ekonomicznych. Monografia ta była pracą pionierską w Polsce. W swej recenzji na jej temat Mieczysław Tomala napisał:

Pracę profesora Cziomera traktuję jako pierwsze polskie studium politologiczne dotyczące problemu niemieckiego. [...] O walorach pracy świadczy fakt, iż wiele postawionych przez Autora tez znajduje obecnie potwierdzenie w publikowanych pamiętnikach takich polityków, jak premier Wielkiej Brytanii M. Thatcher czy rosyjski polityk W. Falin, a także w pracach brytyjskich politologów.

Podobne walory miała przygotowana i wydana w Warszawie w 2005 roku książka Erharda Cziomera pod tytułem *Polityka zagraniczna Niemiec. Kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantyc-*

kiej. W pracy tej Autor zajął się głównie polityką zagraniczną zjednoczonych Niemiec, jej ewolucją po 1990 roku. Transformacjom wewnętrznym towarzyszyły dynamiczne zmiany w polityce zagranicznej, a opracowanie Erharda Cziomera wyróżnia się rzetelnością ujęcia i zawiera rozważania oparte na rozległej bazie źródłowej.

Z dzisiejszego punktu widzenia za ukoronowanie badań nad problematyką współczesnej historii Niemiec trzeba przyjąć ostatnio wydane monumentalne dzieło – *Historia Niemiec współczesnych 1945–2005* (Warszawa 2006). Jest to syntetyczne spojrzenie na historię Niemiec po 1945 roku. Wypełnia ono poważną lukę w polskim piśmiennictwie naukowym, gdyż historycy niechętnie sięgają po tematy dotyczące najnowszych wydarzeń. Tym bardziej należy podkreślić niezwykłość tego opracowania zarówno jeśli chodzi o stronę materiałową, źródłową, jak i redakcyjną. Jest to dzieło wysoko ocenione przez specjalistów w kraju i w Niemczech za ujęcie, wyważone oceny i wysuwane wnioski. Autorowi udało się rozwój wewnętrzny Niemiec w tym ostatnim okresie powiązać z dwoma nasilającymi się procesami zewnętrznymi – globalizacją i integracją europejską. Zważywszy na dwukrotnie zwiększoną objętość nowej pracy i istotne modyfikacje poczynione w stosunku do dwóch poprzednich książek, zasadnie można określić tę monografię jako nową. Wzbogaciły ją kolejne ustalenia źródłowe, stąd też modyfikacje konstrukcyjne i merytoryczne. Prezentowany obraz tematu jest bogatszy.

Pasja, zaangażowanie i pracowitość Autora przyniosły w roku 2000 następną książkę: *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, wydaną nakładem PWN. Napisał ją wspólnie z kolegą profesorem Lubomirem Zyblikiewiczem. Z książki tej uczą się studenci w całej Polsce, stanowi bowiem podstawowy podręcznik w studiowaniu stosunków międzynarodowych. Podręcznik ten doczekał się wznowienia w 2005 roku i jest on wprowadzeniem do współczesnych stosunków międzynarodowych, stanowiąc niezwykle cenny wkład do nauki.

Profesor doktor habilitowany Erhard Cziomer jest znanym historykiem dziejów najnowszych Niemiec oraz współczesnych stosunków międzynarodowych. Wiele jego prac opartych na solidnej bazie źródłowej weszło na stałe do obiegu naukowego. Oprócz znaczącego dorobku naukowego i aktywności pisarskiej należy podkreślić także drugą dominującą aktywność Profesora – czyli szeroko pojętą organizację nauki. O sukcesach w tej dziedzinie zdecydowały przede wszystkim Jego szczególne predyspozycje – doskonały organizator, sumienny, dokładny, zawsze punktualny i zdecydowanie realizujący swe koncepcje. Zaowocowało to organizacją wielu międzynarodowych konferencji naukowych, podjęciem zespołowych projektów naukowych w Polsce i Niemczech, gdzie występował w roli koordynatora naukowego lub kierownika zespołów badawczych.

W latach 1979–1980 był wykonawcą projektu badawczego w warszawskiej Szkole Głównej Planowania i Statystyki na temat: „Polityczno-społeczne aspekty stosunków RFN z krajami socjalistycznymi w Europie Środkowo-Wschodniej”. W kolejnym projekcie badawczym realizowanym na Uniwersytecie imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu, zatytułowanym „Polityczno-ekonomiczne problemy stosunków RFN z krajami socjalistycznymi w Europie Środkowo-Wschodniej”, był koordynatorem II stopnia w latach 1983–1986. Ogólnopolski Zespół Niemcoznawczy przy Centralnym Ośrodku Metodycznym Studiów Nauk Politycznych w Warszawie w latach 1984–1990 powierzył mu funkcję wiceprzewodniczącego przy realizacji badań zespołowych nad polityką wewnętrzną i zagraniczną RFN. Równoległe z tym projektem badawczym

realizował w latach 1986–1990 inny, na Uniwersytecie imienia Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, dotyczący pokojowego współlistnienia państw.

Na zlecenie Komitetu Badań Naukowych Jubilat stanął w 1991 roku na czele interdyscyplinarnego zespołu badawczego, który badał rolę Heksagonale w kształtowaniu jedności europejskiej. Wyniki badań zostały opracowane i zredagowane w pracy zespołowej, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w 1992 roku pod tytułem *Rola Heksagonale w kształtowaniu jedności europejskiej*. W latach 1996–2000 Erhard Cziomer realizował wspólnie z Międzynarodowym Centrum Demokracji w Instytucie Studiów Strategicznych w Krakowie projekt badawczy na temat: „Nowy kształt bezpieczeństwa europejskiego”.

Wielostronność zainteresowań badawczych Profesora znalazła potwierdzenie w jego dokonaniach i realizacji programów badawczych we współpracy z naukowcami z Niemiec. W latach 1994/1995 w Bonn wziął udział w realizacji badań na temat: „Deutsche und Polen. Annäherung. Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland 1945–1995”. Następne lata, 2001–2002, przyniosły realizację podjętych zadań badawczych między Instytutem Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ i Friedrich Schiller-Universität w Jenie w ramach skoordynowanej współpracy na temat: „Die Ostbeziehungen der Europäischen Union und ihre Bedeutung für Deutschland und Polen”. Następny problem badawczy, w którego realizacji brał udział Erhard Cziomer, nie dotyczył już zagadnień Polski i Niemiec, ale problemów bezpieczeństwa europejskiego i był realizowany w ramach prac Uniwersytetu Bundeswehry w Hamburgu w latach 2002–2004, nosił tytuł: „Neue Probleme und Herausforderungen der europäischen Sicherheit”.

Coraz wyraźniejsze zainteresowanie Erharda Cziomera stosunkami międzynarodowymi przywiodło do realizacji cyklicznych konferencji z udziałem naukowców z różnych krajów na temat: „Polska – Niemcy – Ukraina w Europie”. Konferencje te były realizowane wspólnie z Uniwersytetem Rzeszowskim, Uniwersytetem Państwowym im. Iwana Franki we Lwowie i Akademią Europejską w Bocholt. Następne konferencje organizowane przez Profesora i jego najbliższych współpracowników były poświęcone problematyce Unii Europejskiej i kolejno dotyczyły tematów: „Unia Europejska: transformacja i integracja w Europie” (1998 rok), „Stanowisko Unii Europejskiej wobec Polski i jej sąsiadów w przededniu poszerzenia” (2003 rok), „Międzynarodowe implikacje procesu integracji europejskiej dla Polski i Niemiec” (2004 rok). W konferencjach naukowych brali udział wybitni specjaliści nie tylko z Polski, ale także z Niemiec, Ukrainy, Rosji, Białorusi.

Przy nakreśleniu sylwetki Pana Profesora nie można pominąć jego działalności dydaktycznej i na polu kształcenia młodej kadry. Trzeba wspomnieć o barwnych wykładach kursowych zobrazowanych zawsze dużą ilością map, wykresów i danych statystycznych oraz o seminarium magisterskim, na które z reguły więcej było chętnych niż miejsc. Pod jego kierunkiem ukończono i obroniono 12 prac doktorskich na UJ. Równocześnie Jubilat był recenzentem w ponad 40 przewodach doktorskich, habilitacyjnych oraz awansach profesorskich na UJ i w innych ośrodkach krajowych oraz dwukrotnie w Niemczech. Zajęcia dydaktyczne dla studentów prowadził jako profesor wizytujący na uniwersytetach w Bonn (w roku akademickim 1987/1989) oraz w Jenie (1996 rok). Jest Autorem wielu podręczników, skryptów i przewodników metodycznych dla studentów.

Na uwagę zasługuje także praca na forum Wspólnej Komisji Podręcznikowej Historyków Polski i Niemiec w latach: 1986, 1987 i 1994. Jako wybitny specjalista z zakresu polityki niemieckiej sporządził w latach 1978–2003 dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych 32 ekspertyzy.

Dla Erharda Cziomera praca na uczelni wiązała się nie tylko z aktywnością naukową i dydaktyczną, ale była to dla Niego służba, którą wypełniał znakomicie. Jako kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych i Polityki Zagranicznej doprowadził do takiej rozbudowy kadrowej, że pozwoliło to w latach 90. na utworzenie najpierw specjalności, a następnie nowego kierunku studiów – stosunki międzynarodowe, który obok politologii jest drugim kierunkiem bardzo popularnym i chętnie wybieranym przez młodzież w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ. Zawsze chętny i pomocny w budowaniu programów studiów licencjackich, magisterskich i podyplomowych, dbał o odpowiednie przygotowanie młodych pracowników do pracy dydaktycznej i naukowej. Jego katedra uruchomiła i prowadzi studia podyplomowe (okresowo Jubilat pełnił także funkcję kierownika studiów podyplomowych) w zakresie dyplomacji i stosunków międzynarodowych oraz studium bezpieczeństwa narodowego.

Służba Profesora dla społeczności akademickiej to także udział w pracach wielu towarzystw i komitetów naukowych. Jest On członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, Komitetu Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, gdzie przez cztery kadencje był przewodniczącym Komisji Nauk Politycznych – oddział PAN w Krakowie w latach 1985–1995. Ogromny wkład wniósł także w prace Komisji Środkowoeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności, której jest członkiem, i gdzie kilkakrotnie wygłaszał odczyty. Jest także członkiem Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Instytutu Śląskiego w Opolu, Ranke-Gesellschaft-Kiel/Bonn oraz Institut für Mitteleuropa und Donauraum Wien. Wchodzi także w skład wielu komitetów redakcyjnych publikacji i czasopism, jak ukazujące się w Warszawie „Studia Nauk Politycznych i Studia Europejskie” oraz „Przegląd Stosunków Międzynarodowych”, wychodzący w Opolu, oraz „Politeja” – czasopismo wydziałowe Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ.

To poważny, wręcz imponujący dorobek naukowy. Za swą pracę naukową, badawczą i dydaktyczną uzyskał wiele nagród i wyróżnień. Do najważniejszych odznaczeń państwowych należą: Medal Komisji Edukacji Narodowej (1978 rok), Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski (1990 rok) oraz Krzyż Oficerski Odrodzenia Polski (2004 rok).

Dla młodego pokolenia jest autorytetem naukowym i wzorcem osobowym. Łączy w sobie cechy wymagającego, dyscyplinującego i nietolerującego sprzeciwu Mistrza, co w połączeniu z właściwym sobie ciepłem, pogodą i życzliwością przyciąga do Niego wielu ludzi. Jest nie tylko Mistrzem, ale też Kolegą i Przyjacielem. Dlatego z okazji trzydziestopięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej, chcąc uhonorować Profesora Erharda Cziomera, Pracownicy Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych przygotowali książkę jubileuszową.